

Ideer Klimaforhandlinger

Nytt klima for kultur

Naturviterne har fastslått at vi er i ferd med å endre klimaet. Men hvor blir det av samfunnsviterne som kan fortelle oss hva vi skal gjøre med den kunnskapen?

Hanne Østli Jakobsen

Akkurat nå forhandles det i Polen. Den 21. runden i FNs klimaforhandlinger går av stabelen i Warszawa, og onsdag begynner høynivådelen, der verdens statsledere forsøker å jobbe seg nærmere en global løsning på klimaproblemet.

Noe slikt er det få eller ingen som har tro på. Det skyldes feil innstilling fra starten av, mener klimakulturforsker Mike Hulme fra King's College London.

– Med mindre du tror at klimaforskningen kommer til å kunne forutsi med 100 prosent nøyaktighet hvordan fremtiden vil bli, så må vi anerkjenne at vi blir nødt til å ta beslutninger i en situasjon med stor usikkerhet, sier han.

Hulme har vært en av de ledende stemmene i den britiske klimadebatten de siste årene, og en av få som studerer klima fra et samfunnsvitenskapelig perspektiv. Han mener vi har omfavnet et misforstått opplysningsideal som sier at når vi bare får nok vitenskapelig kunnskap om klimaet, vil vi bli enige om hva vi bør gjøre. Slik fungerer ikke verden, forklarer han.

– Vi kommer ikke til å bli enige, og det er greit. Mennesker har utviklet et vell av forskjellige kulturer, måter vi forsøker å forstå og skape mening i verden på. De vitenskapelige påstandene oppfattes forskjellige av forskjellige mennesker, og hvordan de tar dem inn i sin egen virkelighet varierer, sier han.

Dermed er tiden nå inne for den kulturelle analysen av nettopp slike prosesser.

– Vi har funnet ut mye om hvordan den fysiske verden fungerer. Nå må vi bli like seriøse på hvordan den

menneskelige verden fungerer, mener Hulme.

Den Store (og Mislykkede) Planen. Et illustrerende eksempel er ifølge Hulme de kulturelle omstendighetene klima har på den internasjonale agendaen. På 1970- og 80-tallet vokste det som heter *earth system science* frem, forteller han. Det var et forsøk på å bruke flere fagfelt til å se verdens natursystemer under ett. Rett i hælene fulgte Montreal-protokollen for ozonutslipp, et eksempel på at globale avtaler faktisk kunne brukes til å løse utslippsproblemer. Så falt Berlin-muren.

– En ny internasjonal orden ble til, og vi fikk inntrykk av at fra nå av ville vi være i stand til å bevege oss fremover som én verden, sier Hulme.

Alle disse endringene dannet ifølge Hulme bakteppet for det han kaller Den Store Planen, og du kan høre de store forbokstavene når han prater. Den er det som nå blir forsøkt realisert for 21. gang i Warszawa, nemlig en global enighet om hvordan og hvor mye verdens klimautslipp skal reduseres. Den Store Planen er uttrykk for én spesifikk kulturell forståelse av klimaet.

– Den Planen har mislykkes, den måten vi har kontekstualisert klimaendringer på har ikke fungert. Det blir ikke lett å bakke ut av det nå, bort fra det naturvitenskapelige sporet. Jeg er ikke sikker på hvordan vi skal gjøre det. Klimaforskerne kommer jo til å fortsette å gjøre studiene sine.

– Og vi fortsetter jo å be klimaforskerne fortelle oss hva vi bør gjøre?

– Ja, og de sier stadig «gi oss mer penger, så skal vi fortelle dere det». Det er en viss grad av selvopprettholdelse der. Kanskje jeg er blitt for kynisk, men det er

en følelse av å fortelle den samme gamle leksen, at forskerne vil finne svaret etter hvert, bare gi oss fem år til, og fem år til, og så videre.

Prioriteringsproblem. Cecilie Mauritzen er leder for Cicero, det samfunnsvitenskapelige klimaforskningssenteret i Norge. Hun er naturviter selv og har forsket på havets rolle i klimasystemet, men hun er helt enig med Hulmes analyse. Dette er tiåret for kulturell klimadebatt, mener hun.

Av konkrete prosjekter norske samfunnsvitenskapelige klimaforskere bør gjennomføre, trekker Mauritzen frem for eksempel adferdsforskning og forskning på institusjonelle mekanismer i politiske prosesser som hjelper eller hindrer klimaløsninger.

– Hvorfor er ikke slike prosjekter satt i gang?

– Det foregår mye god samfunnsvitenskapelig klimaforskning, men den delen har ikke en like lang tradisjon som den naturvitenskapelige. Det er en iboende skjevfordeling, naturvitenskap har nok vært sterkere prioritert hos Forskningsrådet og fra politisk hold, sier Mauritzen.

Direktøren leter etter ordene på spørsmål om hvorfor dette er tilfelle.

– Samfunnsvitenskapene har aktørene som forskningsobjekter, og det er ikke det samme å forske på dem som på vannmolekyler. Om vi for eksempel undersøker samarbeidet mellom Miljøverndepartementet og Finansdepartementet, og finner at det kanskje ikke fungerer så bra... Det er mer betent.

Eller søknadsproblem. Eystein Jansen, leder for det naturvitenskapelige klimaforskningssenteret Bjerknessenteret i

Bergen, har en noe annen oppfatning av hva hindringen er.

– Jeg tror spørsmålet er om samfunnsvitenskapen har organisert gode nok søknader og prosjekter som er relevante for å løse klimautfordringene. En del av de faglige miljøene har i liten grad vært innstilt på at det krever forskning som forener naturvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige prinsipper, sier han, og eksemplifiserer:

– Jeg savner prosjekter som analyserer drivkreftene bak satsningen på overgang til fornybar energi globalt, og deres klimaeffektivitet. Hvorfor skjer det i noen land og ikke i andre? Hva er rammebetingelsene som gjør slik satsning mulig?

Direktøren mener slike prosjekter, som kombinerer politikk, økonomi og naturvitenskapelig kunnskap om virkningene av forskjellige tiltak, er veien videre.

– Det er for få norske prosjekter som drøfter løsningene på klimaproblemene, og som er gode nok til å studere de

Flere fallgruver med sponset forskning

Når forskere betales av næringslivet, er det lett å trå feil.

Hanne Østli Jakobsen

Forrige uke skrev Morgenbladet om Akademia-avtalen mellom Statoil og norske forskningsinstitutter. Statoil sponser forskning ved universiteter og høyskoler, men flere forskere ved Universitetet i Bergen mener avtalen er blitt et etisk problem og at den setter den akademiske friheten under press.

Samtidig ønsker den nye regjeringen mer, ikke mindre, næringslivsrettet forskning i Norge. I presentasjonen av det nye statsbudsjettet skriver Kunnskapsdepartementet at regjeringen har lagt

«særlig vekt» på å styrke den næringsrelevante forskningen.

Fanny Duckert, dekan for samfunnsvitenskapelig fakultet ved UiO, mener norsk akademia har et uutnyttet potensial på dette feltet, og ønsker satsningen velkommen. Slik finansiering krever imidlertid en egen bevissthet, påpeker hun.

– Vi må ha et regelverk med veldig klare premisser og retningslinjer som vi ikke viker fra, som at forskeren eier resultatene og har rett til å publisere dem uansett hva de viser, sier Duckert.

Hun leder for tiden et utvalg som skal evaluere finansieringen av norsk forskning.

– Kan det bli et problem at næringslivet bestemmer hva man skal forske på i Norge?

– Om de var den eneste finansieringskanalen kunne man være mer betenkt, men som én av flere kilder kan jeg ikke se at det er noen trussel mot den frie forskningen, sier hun.

Ikke godt nok trent. Øyvind Bøhren, professor og leder av Senter for eierforskning ved Handelshøyskolen BI, har selv opplevd et av problemene som kan oppstå når private betaler for forskning. I 2009 unnlot han å delta i en debatt om formuesskatt fordi hans professorstilling var betalt av Stein Erik Hagen, som ledet an debatten.

– Jeg lot være å uttale meg fordi jeg regnet med at mitt faglige synspunkt ville bli forsøkt mistenkeliggjort med et usaklig koblingsargument, sier han.

I ettertid angret han på at han ikke gikk inn i debatten med åpne kort om hvordan stillingen hans var betalt.

– Er norske forskere godt nok trent i å håndtere slike problemstillinger som den du kom opp i?

– Nei. Forskere flest i Norge er lønnet av staten og underviser studenter som ikke betaler skolepenger. Hos oss på BI kommer omtrent 10 prosent av inntektene fra staten, dermed tror jeg vi er noe bedre trent i å forholde oss både til studenter og sponsorer med makt enn andre norske akademikere, sier Bøhren.

Han forteller skrekkehistorien om en professor som løste sitt etiske dilemma overfor sponsoren som betalte for stillingen ved å ha som prinsipp å aldri uttale seg om sponsoren.

Vi kommer ikke til å bli enige, og det er greit.

MIKE HULME, KLIMAKULTURFORSKER

Klimaforhandlinger på avveier: Forsker Mike Hulme mener det er feil å tro at løsningen på klimaproblemet ligger i kun å hente inn mer vitenskapelig kunnskap. Han sier samfunnsvitere må engasjere seg mer.

FOTO: JANEK SKARZYNSKI/NTB SCANPIX

samfunnsmessige konsekvensene av klimaendringer, mener Jansen.

Flere koblingspunkter. Også Mike Hulme legger ansvaret på humaniora- og samfunnsforskerne selv.

– Vi bør oppfordre anerkjente forskere innen humaniora og samfunnsvitenskapene til å engasjere seg som policyrådgivere i regjeringen. I Storbritannia har de *chief scientific officers*. Vi har sjeføkonom, men samfunnsvitenskapelig og humanistisk ekspertise blir ikke på samme måte tatt inn i beslutningsprosessene, sier han.

– Dessuten må vi som forskere undersøke hvordan man kan endre samtalen slik at den engasjerer dem som har en kultur som tilsier at de ikke trenger å bry seg om klimaendringer.

Han nevner to eksempler: Konservative britiske politikere har vært knyttet til

klimaskeptikermiljøet, og en del kristne miljøer i USA har hatt problemer med klimafeltet fordi det gir mennesker ansvar for noe de mener uansett er i Guds hender.

– Det finnes imidlertid en gren av konservativ tenkning som er var for miljøsaken, det er bare ikke den aggressive liberale konservatismen. Det samme gjelder for eksempel for evangeliske kristne i USA. Det er deler av dette miljøet som ser det som sitt ansvar å ta vare på skaperverket, og man må finne måter å engasjere dem på, sier britten.

– Poenget er at jo flere varianter av klimahistorien du forteller, jo flere inngangspunkter kan du finne til samfunn som ellers ville avskrekkes fra å ha noe å gjøre med problemet. Og med disse forskjellige historiene må vi finne måter, politisk sett, å gi deres stemmer plass, og så å ta avgjørelser – på tross av uenighet.

Vi må ha et regelverk med veldig klare retningslinjer, som at forskeren eier resultatene og har rett til å publisere dem uansett hva de viser.

FANNY DUCKERT, DEKAN FOR SAMFUNNSVITENSKAPELIG FAKULTET VED UIO.

– Det er lett å trå feil her, og det er selvfølgelig forkastelig at en sponsor kan kjøpe seg taushet. Finansiering av forskning fra næringslivet krever spesielt årvåkne forskere, sier Bøhren.

Duckert påpeker at det ikke bare er næringslivets kroner og øre som kan medføre bindinger. Aftenposten skrev i 2010 om flere tilfeller der departementer forsøkte å endre på forskningsresultater i rapporter de hadde bestilt for å få dem

til å passe med den politikken som allerede var vedtatt.

– Vi tenker gjerne på de private næringslivsaktørene som litt skumle, men vi har opplevd noe av det samme problemet fra departementer. Dette med at du skal ha rett til å publisere også uønskede resultater, det er en problematikk som ikke bare gjelder næringslivet, sier hun.